

GOVOR U KARAKASU

Ovaj predgovor ili prolog ili ove uvodne reči mog Govora u Karakasu posvećene su Domingu Milijaniju, koji za mene otelotvoruje kanonsku figuru latinoameričkog intelektualca, koji je pročitao sve i proživio sve i koji je nadasve dobar. On je izrazito ovaploćenje idioma „poznavati ga znači voleti ga“. Ali ja bih otišao još dalje: videti ga znači voleti ga. Šta vidim kada posmatram Dominga Milijanija? Vidim hrabrog i inteligentnog čoveka, vidim dobrog čoveka. Nema potrebe ni da razgovaram s njim. Milijani pripada generaciji koja je nasleđe svih nas. Za nas Latinoamerikance je luksuz, a kažem luksuz odlično znajući šta govorim, imati takve ljude. Pre neku godinu napisao sam roman o pilotu koji je otelovljivao gotovo apsolutno zlo i na neki način oličavao užasni usud našeg kontinenta. Domingo Milijani, koji je takođe bio pilot aviona, otelovljuje dobru stranu. Od ljudi je što su uzalud pokušali da nas vaspitaju. Mi, moje turbulentno pokolenje, ni najmanje ga nismo poslušali. Zato što, između ostalih razloga, nismo poslušali nikoga, osim Remboa i Lotreamona. Ali voleli smo ih i uvek kad bi nestao jedan od njih bilo je kao da nestane neki daleki ujak, ljudi brat naše majke, zaboravljeni deda koji nam ostavlja neprocenjivo i neshvatljivo nasleđe. Za mene je bila radost i privilegija da ga poznajem. I ovde se okončava predgovor.

Uvek sam imao problem sa Venecuelom. Problem iz detinjstva, plod mog haotičnog vaspitanja, ali ipak problem. Njegovo središte je verbalno-geografske prirode. Moguće je i da mu je uzrok u nekoj vrsti disleksije lišene dijagnoze. Ovim neću da kažem da me majka nikada nije vodila doktoru. Naprotiv, do svoje desete redovno sam posećivao lekara opšte prakse i, čak, bolnice, ali je tada majka poverovala da sam dovoljno jak sve da istrpim. Ali vratimo se problemu. Kad sam bio mali, igrao sam fudbal. Moj broj je bio 11, broj Pepea i Zagala na Mundijalu u Švedskoj. Bio sam igrač pun entuzijazma, no dosta loš iako sam dobro koristio levu, a pretpostavlja se da na utakmici levonogi ne odudaraju. U mom slučaju nije bilo tako, gotovo uvek sam odudarao iako bih s vremena na vreme, na primer jednom u šest meseci, pružio dobru partiju i povratio bar deo ogromnog izgubljenog poverenja. Noćima sam, prirodno, beskrajno razmišljao o tome kako jadno igram. I tada sam prvi put svesno naslutio svoju disleksiju. Šutirao sam levom, ali pisao desnom. To su bile činjenice. Voleo bih da sam pisao levom, ali sam to radio desnom. I tu je ležao problem. Na primer, kada bi trener rekao: dodaj je ovom sa tvoje desne strane, Bolanjo, nisam znao kuda poslati loptu. Čak bih ponekad, igrajući na levoj strani, na dreku mog trenera zastao i morao da razmislim: levo-desno. Desnica je bila stadion, trebalo je izvući levu prema retkim gledaocima, dečacima poput mene ili prema bednim pašnjacima koji su okruživali stadione u Kilpeu, ili Kaukenesu, ili u provinciji Bio-Bio. Naravno da sam s vremenom naučio da se orijentišem kad god bi me pitali za neku ulicu koja se nalazila desno ili levo ili mi govorili o njoj, a taj orijentir nije činila ruka kojom pišem, već noga kojom udaram loptu. A s Venecuelom sam, manje-više u to vreme, naime sve do juče, imao srodan problem, oličen u njenom glavnom gradu. Meni je najlogičnije bilo da Bogota bude prestonica Venecuele, a Karakas Kolumbije. Zašto? Pa, zbog verbalne ili pisane logike. U od imena Venecuele je slično, ako

ne i srodno, slovu *B* od Bogote. A *K* od Kolumbije je u bliskim rođaćkim odnosima sa slovom *K* od Karakasa. Ovo zvuči trivijalno, a verovatno i jeste tako, ali za mene je postalo prvorazredni problem kad sam izvesnom prilikom došao u Meksiko na konferenciju o urbanim kolumbijskim pesnicima i govorio o potencijalu karakaskih, a ljudi, ljubazni i vaspitani poput vas, začutili su u očekivanju da posle digresije o pesnicima iz Karakasa pređem na priču o pesnicima iz Bogote, ali ja sam samo nastavio govor o karakaskim pesnicima i njihovoj estetiци destrukcije, poredeći ih, čak, s italijanskim futuristima, naravno naglašavajući razlike između te dve poetičke skupine, i sa prvim letristima, grupom Isidora Isua i Morisa Lemetra, koja će iznedriti korene situacionizma Gija Debora i ljudi su u tom trenutku počeli da nagađaju, verujem da su mislili da se dogodila seoba Bogoćana u Karakas, ili da su Karakasani igrali odlučujuću ulogu u toj grupi novih pesnika iz Bogote, a kad sam konferenciju okončao naglo, kako sam i voleo da završavam svaki govor, ljudi su ustali, stidljivo zapljeskali i požurili da provere šta piše na ulaznom plakatu, a kad sam ja izašao s meksičkim pesnikom Mariom Santjagom, koji mi je uvek pravio društvo i svakako uvideo moju grešku iako mi to nije obznanio jer su za Marija greške, gluposti i omaške bile kao Bodlerovi oblaci što plove nebom, naime po njemu ih je trebalo gledati, ali ništa ne popravljati, i kad smo izašli, kažem, sreli smo jednog starog venecuelanskog pesnika, a kažem starog da bih se prisetio tog trenutka iako je venecuelanski pesnik verovatno bio mlađi nego što sam ja sada, i rekao nam je kroz suze da mora da je došlo do greške, da on nikada nije čuo ni reči o tim misterioznim pesnicima iz Karakasa. Predosećam da u ovom trenutku već odmaklog govora gospodin Romulo Galjegos mora da se okreće u grobu. Ali kome su to dali moju nagradu?, biće da misli. Izvinite, gospodine Romulo. Ali čak i gospođa Barbara, sa *B*, zvukom vuče na Venecuelu i Bogotu, kao Bolivar na Venecuelu i Barbaru; Bolivar i Barbara, kako bi to bio dobar par, mada bi preostala dva velika romana gospodina Romula, *Ravničarski pevač* i *Kanaima*, mogla savršeno da budu kolumbijska, što me vodi primisli da možda i jeste tako i da se pod mojom disleksijom možda krije izvestan metod, bastardni semiotički ili grafološki ili meta-sintaktički ili fonematski ili, jednostavno, poetički metod, i da je živa istina da je Karakas glavni grad Kolumbije, a Bogota Venecuele na način na koji je Venecuelanac Bolivar umro u Kolumbiji, koja je takođe Venecuela, Meksiko i Čile. Ne znam da li razumete u kom pravcu nameravam. Na primer, *Jadni crnac* gospodina Romula je eminentno peruanski roman. Vargas Ljosina *Zelena kuća* je kolumbijsko-venecuelanski roman. Fuentesova *Terra nostra* je argentinski roman i preporučujem da me ne pitate na čemu zasnivam dotičnu tvrdnju pošto bi odgovor bio opsežan i dosadio bi. Patafizička akademija na inače misteriozan način objašnjava nauku imaginarnih rešenja koja, kao što znate, izučava zakone koji regulišu izuzetke. I ovaj jezički skok je, unekoliko, imaginarno rešenje koje iziskuje imaginarno rešenje. Ali vratimo se na gospodina Romula pre no što se upletemo sa Žarijem i uzgred primetimo neke neobične znake. Upravo sam postao dobitnik jedanaeste Nagrade „Romulo Galjegos“. Jedanaest. Ja sam igrao u majici sa brojem 11. Ovo će se vama učiniti kao puka slučajnost, ali ja od nje drhtim. Jedanaestica što nije umela da razlikuje levo i desno i zato brkala Karakas s Bogotom upravo dobija (koristim ovu zagradu da se još jednom zahvalim žiriju, a naročito Anheles Mastreti, na priznanju) jedanaestu Nagradu „Romulo Galjegos“. Šta bi o tome mislio gospodin Romulo? Neki dan mi je preko telefona Per Žimfere koji je veliki pesnik i koji, osim toga, zna sve i pročitao je sve, rekao da postoje dve spomen-ploče u Barseloni, na obe

kuće u kojima je živio Romulo Galjegos. Sudeći po Žimfereu, iako je prema tom podatku imao izvesne rezerve, u jednoj od te dve kuće veliki venecuelanski pisac počeo je da piše *Kanaimu*. Istina je da od reči do reči verujem u 99,9 odsto stvari koje Žimfere kaže. Dok je govorio (jedna od kuća sa spomen-pločom nije kuća nego klupa, čime se ukazivao niz pretpostavki i sumnji, na primer da je gospodin Romulo prilikom svog boravka u Barseloni – a kažem boravak, ne egzil, jer Latinoamerikanac u Španiji nikad nije u egzilu – radio na klupi ili je ona došla nakon što se romansijer uselio u kuću); kako sam pričao, dok je katalonski pesnik govorio počeo sam da razmišljam o svojim već dalekim, ali ne zato i manje iscrpljujućim šetnjama Ensanćeom i video sebe iznova tamo, kako nasumice hodam bez prestanka 1977, 1978, možda 1982, i odjednom sam pomislio da sam ugledao jednu ulicu u smrkavanje, blizu Ulice Muntane, i da sam video broj 11, a onda sam napravio još nekoliko koraka i tamo je bila spomen-ploča. To je ono što sam mentalno video. Ali moguće je i da sam tokom godina kad sam živio u Barseloni prošao kroz tu ulicu i video ploču na kojoj možda piše: „Ovde je živio Romulo Galjegos, romansijer i političar rođen u Karakasu 1884. i umro u Karakasu 1969.“, a onda, sitnijim slovima, i druge stvari, knjige, počasti itd., i moguće je da sam pomislio, ne zaustavljajući se, na jednog slavnog kolumbijskog pisca i insistiram da je to moguće samo stoga što sam pomislio ne zaustavljajući se jer sam tada već bio čitao gospodina Romula kao obaveznu lektiru u čileanskoj gimnaziji ili meksičkoj pripreмноj školi i dopadala mi se *Gospođa Barbara*, iako je po Žimfereu *Kanaima* bolja, a naravno da sam znao da je gospodin Romulo Venecuelanac, a ne Kolumbijac. Što stvarno nije ogromna razlika, biti Kolumbijac ili Venecuelanac, i ovde ćemo se kao posle udara munje vratiti slovu *B* od Bolivar, koji nije bio disleksičar i kom ne bi smetala ujedinjena Latinska Amerika, gde delim ukus sa Oslobodiocem, jer je meni svejedno hoće li me zvati Čileancem, iako neke čileanske kolege više vole da u meni vide Meksikanca; ili Meksikancem, iako neke meksičke kolege više vole da me vide kao već potpunog Španca, izgubljenog u bici; čak mi je svejedno hoće li me nazvati Špancem, sve i da neke španske kolege zauraju da sam od sada Venecuelanac rođen u Karakasu ili Bogoti, što mi ne bi smetalo, naprotiv. Izvesno je da sam Čileanac i još mnogo toga. I ovde moram da napustim Žarija i Bolivara kako bih pokušao da se prisetim onog pisca koji je rekao da je jezik piščeva domovina. Ne pamtim njegovo ime. Možda je taj pisac pisao na španskom. Možda je pisao na engleskom ili francuskom. Rekao je da je jezik piščeva domovina. To zvuči pre svega demagoški, ali se sasvim slažem sa njim i znam da ponekad nemamo izbora do da nastupimo demagoški, kao što nam ponekad ne preostaje ništa drugo do da zaplešemo sentiš pod svetlom farova ili crvenog meseca. Iako je istina i da jezik nije piščeva domovina ili da on nije njegova jedina domovina već su to ljudi koje on voli. A ponekad piščevu domovinu ne čine ljudi koje on voli nego njegovo pamćenje. U drugim navratima, jedinu piščevu domovinu čine njegova lojalnost i hrabrost. Zapravo, mnogo šta može da bude piščeva domovina, a ponekad njen identitet najviše zavisi od onog što on trenutno piše. Sad mi pada na pamet da mnogo šta može da bude piščeva domovina, ali je pasoš jedan, a u njemu je, očigledno, kvalitet pisanja. Što ne znači pisati dobro, jer to može bilo ko, pa čak ni pisati izvanredno budući da takođe svako može da piše izvanredno. Šta je onda kvalitetno pisanje? Pa ono što je oduvek: umeti uroniti glavom u mrak, umeti skočiti u bezdan i znati da je pisanje u osnovi opasan poziv. Trčati na ivici ponora: s jedne strane bezdan, a s druge voljena lica, osmehnuta voljena lica i knjige,

i prijatelji, i hrana. I prihvatiti ovu očiglednost iako nam je s vremena na vreme teža od materijala koji pokriva ostatke svih mrtvih pisaca. Kao što bi rekla jedna Andalužanka posvećena folkloru, književnost je opasnost. A sad kad sam se, konačno, vratio broju 11 koji nose fudbalska krila i kad sam pomenuo opasnost, prisećam se one stranice *Kihota* gde se diskutuje o zaslugama vojske i poezije, a pretpostavljam da se zapravo diskutuje o stepenu opasnosti što znači i govoriti o vrlini na kojoj se zasnivaju oba posla. I Servantes, koji je bio vojnik, čini da vojsku pobedi časni poziv pesnika, a ako pažljivo čitamo te stranice (što trenutno, dok pišem ovaj govor, ne činim iako sedeći za piscim stolom vidim svoja dva izdanja *Kihota*) na njima ćemo primetiti snažnu aromu sete, jer Servantes stvarnošću sopstvenog pisanja proze i poezije, do tada oprečnog, pobeđuje vlastitu mladost, fantazam svoje izgubljene mladosti. I to mi pada na pamet jer je gotovo sve što sam napisao ljubavno ili oproštajno pismo vlastitoj generaciji, nama koji smo rođeni pedesetih i koji smo se u određenom trenutku opredelili za vojsku, u ovom slučaju bi tačnije bilo reći za aktivizam,¹ i predali to malo što smo imali, a imali smo mnogo, vlastitu mladost, jednoj stvari za koju smo verovali da je najvelikodušnija na svetu, a koja je to na neki način i bila, ali to nije bila istinski. Suvišno je reći da smo se borili do poslednje kapi krvi, ali da su naše vođe bile korumpirane, lideri kukavice, a propagandna mašinerija gora od leprozorijuma. Borili smo se za partije koje bi nas, da su pobedile, odmah poslale na prinudni rad, borili smo se i uložili svu svoju velikodušnost u ideal koji je u tom trenutku bio mrtav već više od pedeset godina, a neki od nas su to znali, kako i ne bi kad smo čitali Trockog ili bili trockisti, ali smo to svejedno učinili pošto smo bili glupi i velikodušni kakvi i jesu mladi koji sve daju, a ne traže ništa zauzvrat, a sad od tih mladih nije ostalo više ništa, oni koji nisu stradali u Boliviji, stradali su u Argentini ili Peru, a oni koji su tamo preživeli, otišli su u Čile ili Meksiko da stradaju, a one koji nisu ubijeni do tada, ubili su docnije u Nikaragvi, Kolumbiji, Salvadoru. Po celoj Latinskoj Americi posejane su kosti tih zaboravljenih mladića. I zbog takvog sredstva Servantes ukida poverenje vojsci u odnosu na poeziju. I njegovi ratni drugovi bili su mrtvi. Ili stari, zapušteni i bedni. Izabrati je značilo izabrati mladost, poražene i one koji nemaju više ništa. I to Servantes i čini, bira mladost. I čak unutar ove setne slabosti i propuha u duši, Servantes je najlucidniji od svih jer zna da piscima ne treba da iko veliča njihov posao. Ne veličamo ga ni mi sami. Ponekad je naš način da ga veličamo – da proklinjemo loš čas kad smo odlučili da budemo pisci, ali generalno maltene pljeskamo i plešemo kada smo sami jer ovo je samotnjački poziv, i za sebe same čitamo naglas sopstvene stranice što je način da veličamo sebe i ne treba nam niko da nam kaže šta nam je činiti, a pogotovu da nakon ispitivanja javnog mnjenja naš poziv bude proglašen najčasnijim od svih. Servantes koji nije bio disleksičan, ali ga je poziv vojnika učinio jednorukim, znao je savršeno dobro ono što smo pominjali. Književnost je opasan poziv. Što nas direktno vodi Alfredu Žariju koji je imao pištolj i voleo da puca i broju 11, krajnjoj levici koja gleda krajičkom oka dok kao metak mimoilazi spomen-ploču i kuću u kojoj je živeo gospodin Romulo, za kog se nadam da u ovom trenutku govora više nije ljut na mene i da se neće pojaviti u snu Dominga Milijanija² da ga pita

¹ Neprevodiva igra rečima: *vojska* se na španskom kaže, između ostalog, *milicia*, a *aktivista* – *militante*. (Prim. prev.)

² Venecuelanski esejista, književni kritičar i pripovedač, predsednik žirija koji je ovenčao Bolanja Nagrađom „Romulo Galjegos“. (Prim. prev.)

zašto su meni dali nagradu nazvanu po njemu, nagradu koja je za mene najznačajnija moguća, prvi sam Čileanac koji je dobija, nagradu koja udvostručuje izazov ukoliko je to moguće, ukoliko izazov već po svojoj prirodi, već na nivou sopstvene vrline, nije unapred dvostruk ili trostruk. U skladu sa prethodnim, nagrada bi bila nezaslužena, a sada kad mislim o tome, istina je da ima nečeg od nezasluženog. To je akt nezaslužnosti koji ne govori o mom romanu ni njegovom doprinosu, nego o velikodušnosti žirija. (U zagradi: do juče nisam poznavao nijednog njegovog člana.) Neka to bude jasno, jer kao i veteranima Servantesovog Lepanta i latinoameričkih krstaških ratova, jedino moje bogatstvo je čast. Čitam ovo i ne mogu da verujem. Ja da govorim o časti? Možda se duh gospodina Romula neće ukazati u snu Domingu Milijaniju nego meni. Ove reči su napisane juče u Karakasu (Venecuela) i jedno je jasno: gospodin Romulo ne može da mi se ukaže u snu iz prostog razloga što ne mogu da spavam. Napolju pevaju zrikavci. Sklon tačnim procenama odoka, računam da ih ima nekih deset ili dvadeset hiljada. U pesmi jednog od tih zrikavaca možda je glas gospodina Romula, pomešan, srećno pomešan, sa venecuelanskom noći, noći obeju Amerika, noći svih nas, onih koji spavaju i nas koji ne možemo da zaspimo. Osećam se kao Pinokio.

Izvornik: Roberto Bolaño, "Discurso de Caracas", *Echevarría* (2004), str. 31–39.

(Sa španskog preveo **Igor Marojević**)